

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΛΣΤ'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1965

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ *

Υ Π Ο

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α'.

Η ΕΝ ΟΥΤΡΕΧΤΗ ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟ-
ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Η ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΤΗ 24 Σ/ΒΡΙΟΥ 1889.

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος,

Ἰωάννης Χέικαμπ, Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης, Γιάσπαρ Ἰωάννης Ρίνκελ, Ἐπίσκοπος Χάρλεμ, Κορνήλιος Δέπενταλ, Ἐπίσκοπος Ντέβεντερ, Ἰωσήφ Χοῦμπερ Ράϊνκενς, ἐπίσκοπος τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Γερμανίᾳ, Ἰωάννης Χέρτσουκ, Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, συνελθόντες σήμερον εἰκοστῇ τετάρτῃ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1889 ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπικῷ Μεγάρῳ ἐν Οὐτρέχτῃ καὶ ἐπικαλεσάμενοι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπολύομεν τὴν ἐξῆς δῆλωσιν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Συνελθόντες συνεπέα προσκλήσεως τοῦ συνυπογεγραμμένου Ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης πρὸς σύσκεψιν ὠρίσαμεν ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς συνερῶμεθα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρὸς κοινὴν συνδιάσκεψιν ἐπὶ τῶν γενικῶν υποθέσεων, συμμετεχόντων καὶ τῶν ἡμετέρων βοηθῶν συμβούλων καὶ θεολόγων.

Κατὰ τὴν πρώτην δὲ ταύτην ἡμῶν Σύνοδον ἐπάναγκες ἠγοῦμεθα, ἵνα ἐν γενικῇ Δηλώσει ἐκθέσωμεν συντόμως τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκείνας βάσεις, καθ' ἃς ἄχρι τοῦδε ἐκτελοῦμεν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλομεν ἐκτελεῖ τὰ ἐπισκοπικὰ ἡμῶν καθήκοντα καὶ τὰς ὁποίας οὐχ ἅπαξ κεχωρισμένως ἔτυχε νὰ ἐκθέσωμεν.

1) Ἐμμένομεν εἰς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἣν διετύπωσε Βικέντιος ὁ ἐκ Λειρίνης ἐν τῇ ἐξῆς προτάσει: Ἄς διακατέχωμεν ὅ,τι πανταχοῦ, ὅ,τι πάντοτε, ὅ,τι ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη· διότι τοῦτο εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως εἰπεῖν καθολικόν. Διὰ ταῦτα ἐμμένομεν εἰς τὴν πίστιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς αὕτη διετυπώθη ἐν τοῖς Οἰκουμενικοῖς Συμβόλοις

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 37 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

καὶ ἐν τοῖς γενικῶς ἀνεγνωρισμένοις δογματικοῖς ὅροις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἀδιακρέτου Ἐκκλησίας τῆς πρώτης χιλιετηρίδος.

2) Ἀπορρίπτομεν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Βατικανοῦ τῆς 18ης Ἰουλίου 1870 περὶ τοῦ ἀλαθῆτου καὶ τοῦ καθολικοῦ Ἐπισκοπάτου ἢ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παντοκρατορίας τοῦ πάπα Ρώμης, ὡς ἀντιφασκούσας πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ καταστρεφούσας τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως κωλύει ἡμᾶς, ὅπως ἀναγνωρίσωμεν τὸ ἱστορικὸν Πριμᾶτον, ὅπερ πολλοὶ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀπέδωκαν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης ὡς πρῶτον μεταξύ ἴσων, συναιούσης τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς πρώτης χιλιετηρίδος.

3) Ὡσαύτως ἀπορρίπτομεν τὴν δῆλωσιν Πίου τοῦ Θ', τὴν γενομένην τῷ 1834 «περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως» ὡς μὴ ἐρειδομένην ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῶν πρώτων αἰῶνων.

4) Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀποφάνσεων τῶν ἀπολυθειῶν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, οἵαι αἰ βοῦλλαι Unigenitus, Auctorem fidei, ὁ Σύλλαβος τοῦ 1864 καὶ ἄλλαι, ἀπορρίπτομεν καὶ ταύτας, ἐφ' ὅσον ἀντιφάσκουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἀναγνωρίζομεν αὐτάς ὡς ἐχούσας κῦρος. Ἔτι δὲ ἐπαναλαμβάνομεν πάσας τὰς διαμαρτυρίας ἐκεῖνας, ὅσας ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ὀλλανδίας ἤδη ἐν παλαιότεροις χρόνοις ἤγειρε κατὰ τῆς Ρώμης.

5) Δὲν ἀποδεχόμεθα τὴν Σύνοδον τοῦ Τριδέντου ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς τὰς ἀφορώσας τὸ πολίτευμα καὶ ἀποδεχόμεθα τὰς δογματικὰς αὐτῆς ἀποφάσεις μόνον ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

6) Ἐχοντες ἐν νῷ ὅτι ἡ θεία Εὐχαριστία ἀνεκαθεν ἀποτελεῖ ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ πραγματικὸν κέντρον τῆς θείας λατρείας, θεωροῦμεν ἡμέτερον καθῆκον ὅπως δηλώσωμεν ὡσαύτως ὅτι διακρατοῦμεν ἀλώβητον ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ τὴν ἀρχαίαν καθολικὴν πίστιν περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας πιστεύοντες ὅτι ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου λαμβάνομεν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τέλεσις τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶναι συνεχῆς ἐπανάληψις ἢ ἀνανέωσις τῆς ἐξιλαστικῆς θυσίας, ἣν ἅπαξ διὰ παντὸς προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὁ Χριστός· ἀλλ' ὁ θυσιαστικὸς αὐτῆς χαρακτήρ κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ διαρκῆς ἀνάμνησις ἐκεῖνης καὶ πραγματικῆς, ἐπὶ τῆς γῆς τελουμένη, ἀναπαράστασις τῆς μιᾶς ἐκείνης προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἣτις κατὰ Ἐβρ. 9, 11, 12 διαρκῶς ἐν τῷ οὐρανῷ προσφέρεται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐμφανιζομένου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (Ἐβρ. 9,24).

Τοιαύτη οὖσα κατὰ τὸν χαρακτήρα αὐτῆς ἡ θεία Εὐχαριστία ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ εἶναι συγχρόνως καθαγιασθὲν δεῖπνον θυ-

σίας, ἐν ᾧ οἱ μεταλαμβάνοντες τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου πιστοὶ κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις.

7) Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ προσπάθειαι τῶν θεολόγων, τηρουμένης τῆς πίστεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας, θὰ κατορθώσωσι νὰ ἐπιτύχωσι συνεννόησιν τινα περὶ τῶν διαφορῶν αἰτινες προέκυψαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχισμάτων. Συμβουλευόμεν τοὺς ὑποκειμένους τῇ ἡμετέρᾳ ἡγεσίᾳ κληρικούς, ὅπως ἐν τε τῷ κηρύγματι καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐξαίρωσι κατὰ πρῶτον λόγον τὰς οὐσιώδεις χριστιανικὰς διδασκαλίας, ἅς κοινῇ ὁμολογοῦσιν αἱ ἐκκλησιαστικῶς κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων Ὁμολογίαι, ἀποφεύγωσιν ἐπιμελῶς ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν ὑφισταμένων ἐτι ἀντιθέσεων πᾶσαν προσβολὴν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ καθοδηγῶσι διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ παραδείγματος τὰ μέλη τῶν ἡμετέρων Κοινοτήτων, ὅπως οὕτω πολιτεύωνται πρὸς ἄλλως πιστεύοντας, ὡς ἀρμόζει τῷ πνεύματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι Σωτὴρ πάντων ἡμῶν.

8) Πιστεύομεν ὅτι διὰ πιστῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπορρίπτοντες πάσας τὰς μετ' αὐτῆς ἀνθρωπίνῃ ἐνοχῇ ἀναμιχθείσας πλάνας, πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἱεραρχικὰς τάσεις, δυνάμεθα ἐπιτυχέστατα νὰ ἀντιδράσωμεν κατὰ τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, τοῦ χειρίστου κακοῦ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος.

Ἐξεδόθη ἐν Οὐτρέχτῃ τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1889.

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω προσώπων.

Β'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΙΩΤΑΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ διὰ τῆς ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1892 καὶ ὑπ' ἀριθμ. 5038 ἀποφάσεως τῆς Ἀγιωτάτης Διοικήσεως Συνόδου διορισθεῖσα Ἐπιτροπὴ, ἐπιλαβομένη τῆς ἐξετάσεως τῶν ὄρων ἐκείνων καὶ ἀπαιτήσεων, αἰτινες θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῶσιν ὡς βᾶσις διαπραγματεύσεων πρὸς τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς τοὺς ἐπιζητοῦντας τὴν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καινώνιαν, παρέτήρησε τὴν ἀνάγκην ὅπως πρὸ παντὸς ὀρισθῇ τίνες ἐννοητέοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιοκαθολικοί. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποδίδουσιν εἰς ἑαυτοὺς πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως, μὴ συμφωνοῦντες πρὸς τοὺς λοιποὺς Παλαιοκαθολικοὺς μῆτε κατὰ τὰς θεολογικὰς πεποιθήσεις μῆτε κατὰ τὰς τάσεις.

Ἡ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς ἐννοεῖ μόνον τοὺς ἐν τῇ Δύσει χριστιανούς τῶν τριῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Οὐτρέχτης (ἐν Ὀλλανδίᾳ), τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, τῶν ἀποτελουσῶν τὸ ποίμνιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γουλ καὶ τῶν ἐπισκόπων Ράιγκενς καὶ Χέρτσογ, καθ' ὅσον μόνον οἱ Παλαιοκαθολικοὶ οὗτοι κέκτηνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον καθορισθέντα ἤδη ἐκ-

κλησιαστικὸν διοργανισμόν, ὀρισμένην λειτουργίαν καὶ ἀνεγνωρισμένα δογματικά καὶ ἐν μέρει κανονικὰ βιβλία.

Τὰ μέσα, ἅπερ ἡ Ἐπιτροπὴ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς πρὸς σύνταξιν τῆς περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν τούτων γνώμης αὐτῆς, ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ οὕτω καλουμένη δῆλωσις τῆς Οὐτρέχτης ὑπογραφεῖσα τῇ 24(12) Σεπτεμβρίου 1889 ὑπὸ πάντων τῶν πέντε παλαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

2. Ἐγχειρίδιον πρὸς διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς πίστεως ἐν ταῖς ἀνωτέραις σχολαῖς, ἐκδοθὲν (ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Λάγγεν) κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Βόννη συνόδου τῶν Παλαιοκαθολικῶν τῷ 1875.

3. Κατήχησις, ἐκδοθεῖσα ἐν Βόννη (τῷ 1875) κατ' ἐντολὴν τῆς συνόδου τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

4. Καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ κατήχησις (τῶν ἐν Ἑλβετία Παλαιοκαθολικῶν). Ἐν Βέρνη, 1889.

5. Βιβλίον λειτουργικῶν εὐχῶν μετὰ παραρτήματος ἄσματολογίου, ἐν Μαγχάιμ 1885.

6. Βιβλίον εὐχῶν τῆς Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἑλβετικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Βέρνη 1889.

7. Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων μόνον τὸ πρῶτον ἔχει ἀναμφισβήτητον σπουδαιότητα ἐπισήμου ἐγγράφου. Τὸ «Ἐγχειρίδιον» δὲ καὶ ἀμφότεραι αἱ «Κατηχήσεις» κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἀρκετὰ μὲν πιστῶς ἐκφράζουσι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν, δὲν ἔχουσιν ὅμως τὴν σημασίαν συμβολικῶν βιβλίων, καὶ δύνανται (διὰ τοῦ κύρους τῶν παλαιοκαθολικῶν συνόδων) ἐν τισι μέρεσι νὰ ὑποστῶσι διόρθωσιν καὶ συμπλήρωσιν.

Σύγγραμμα, ἐκτιθὲν τὴν ὁμολογίαν τῆς Ἐκκλησίας Οὐτρέχτης, τῆς μητρὸς ταύτης Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς Παλαιοκαθολικοὺς τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὅμως κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐτρέχτης πρὸς τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἑλβετίας δεικνύει ὅτι δογματικῶς οὐδεμία διαφορὰ ὑφίσταται μεταξύ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν.

Πρὸς σχηματισμὸν κρίσεως περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ παρελθὸν αὐτῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ εἶχε τὰ ἑξῆς ὑπάρχοντα βοηθήματα:

1. Ἀπαρίθμησις τῶν δογματικῶν (ἕξ σημείων) τῶν κυρίων λειτουργικῶν (κανονικῶν) διαφορῶν (ἑπτὰ σημ.), τῶν διακρινουσῶν τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς).

Ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ἐν Πετροπόλει τμήματος τοῦ Συλλόγου τῶν φίλων τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῷ 1874. Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἀπαρίθμησιν ταύτην ἐλήφθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκ μέρους τῶν Παλαιοκαθολικῶν:

2. «Παρατηρήσεις εἰς τὸ «σχῆμα quaestionum contronersarum»

3. Ἐκθεσις περὶ τῶν συνεδριῶν, τῶν δύο ἐν Βόννῃ συνεδρίων, τῶν γενομένων κατὰ τὸ 1874 καὶ 1875.

Ἡ σύγκρισις τῆς «ἀπαριθμήσεως» πρὸς τὸ «Ἐγχειρίδιον» καὶ τὰς «Κατηχήσεις» ἐπέτρεψε τῇ Ἐπιτροπῇ νὰ πεισθῇ ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπὸ τοῦ 1874 σημαντικῶς προσήγγισαν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἡ μεγάλη διατὸς Παλαιοκαθολικοὺς σπουδαιότητος «Δήλωσις τῆς Οὐτρέχτης» ἄπτεται οὐχὶ πάντων τῶν δογματικῶν ζητημάτων. Τὰ δύο τελευταῖα αὐτῆς σημεῖα, τὸ 7 δηλ. καὶ τὸ 8, ἐκφράζουσι τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ προσπάθειαι τῶν θεολόγων ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν συμφωνίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν διαφοράς, ἐκφαινομένοι οὐχὶ ἐν τῇ πολεμικῇ ἐκείνῃ, ἥτις ἀμαρτάνουσα κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης προσβάλλει μόνον καὶ ἐρεθίζει τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλ' ἐν τῇ δικαίᾳ ἐξετάσει τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν, ὡς τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, θὰ στεφθῶσι ποτε ὑπὸ ἐπιτυχίας, καὶ ὅτι ἡ πιστὴ φυλακὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἀποσκορακίζομένης πάσης ὑπείσελθούσης ἐξ ἀνθρωπίνης αἰτίας πλάνης καὶ καταχρήσεως, ἀποτελεῖ τὸ ἄριστον ἐγγύσιον ἐπιτυχίας ἐν τῇ κατὰ τῆς συγχρόνου ἀπιστίας καὶ θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας πάλῃ. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴν ἐπιπροσέτι τὴν εἰς τὰς ἀγαθὰς ταύτας ἐλπίδας.

Οὐδεμίαν ἐπίσης ἀντίρρῃσιν διήγειρε καὶ τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς «δηλώσεως», ὅτι quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, hoc est vere proprieque catholicum. (ὅπερ ἀπανταχοῦ, ὅπερ αἰεὶ, ὅπερ ὑφ' ἀπάντων πεπίστευται, τοῦτό ἐστὶ τὸ ἀληθῶς καὶ κυρίως καθολικόν) ὡς καὶ ἡ σύμφωνος τῷ ἀξιώματι τούτῳ διαβεβαίωσις τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὅτι «στερρῶς» ἔχονται «τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὡς ἐξεφράσθη ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς συμβόλοις καὶ τοῖς γενικῶς παραδεδεγμένοις δογματικοῖς ὅροις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῆς πρώτης χιλιετηρίδος». — Ὅτι ὑπὸ τὰς ἀναφερομένας ἐνταῦθα «Οἰκουμενικὰς Συνόδους» οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐννοοῦσι τὰς ἑπτὰ ἀκριβῶς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, δῆλον γίνεται ἐκ τῆς ἐλβετικῆς Κατηχήσεως καὶ τῆς περὶ τούτου δηλώσεως αὐτῶν ἐν Λυκέρνη.

Τὰ δύο ἕτερα σημεῖα, τὸ 4 καὶ 5, ἐν οἷς οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐκφράζουσι τὴν διαμαρτύρησιν αὐτῶν κατὰ τῶν γνωστῶν τῆς Ρώμης βουλῶν καὶ τῶν κανονικῶν ὄρων τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἐξέτασιν, καθ' ὅσον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδὲν ἀναγνωρίζει κῦρος εἰς τὰς βούλλας ταύτας καὶ τὴν εἰρημένην σύνοδον.

Μετὰ πάσης σαφηνείας ἡ «Δήλωσις» (3 σημ.) ἀπορρίπτει τὸ περὶ τῆς ἀσπίλλου συλλήψεως τῆς ὑπεραγίας Παρθένου Μαρίας παπικὸν δόγμα. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἐν ταῖς Κατηχήσεσιν οὔτε ἐν τῷ Ἐγχειρίδιῳ ὑπάρχει ἕχνος τι περὶ

τοῦ δόγματος τούτου, ἡ Ἐπιτροπὴ παρεδέξατο ὅτι ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δὲν δίστανται πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἐν τῷ 2 σημείῳ τῆς «Δηλώσεως» οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι τοσοῦτον ὠρισμένως ἐκφράζονται περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ ἱστορικοῦ πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ὥστε ἡ Ἐπιτροπὴ παρεδέξατο ὅτι καὶ ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κεφαλῆς αὐτῆς διδασκαλίᾳ ἐπὶ τοῦ παρόντος διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν δὲν ὑπάρχει.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ καὶ ἐν ταῖς Κατηχήσεσι ἐν τῇ περὶ ἀγαθῶν ἔργων, ἀμαρτίας καὶ μετὰ θάνατον ζωῆς διδασκαλίᾳ δὲν ἀπαντῶσι τὰ ἰδιαίτερα ἐκεῖνα σημεία, ἅπερ διακρίνουσι τὴν Ρωμαϊκὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου, ἡ Ἐπιτροπὴ παρεδέξατο ὡσαύτως ὅτι καὶ ἐν τοῖς σημείοις τούτοις οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δὲν διαφωνοῦσι πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῶν ἐξ ὑποδειχθεισῶν κατὰ τὸ 1874 δογματικῶν διαφορῶν νῦν μένει ἰσχύουσα μόνον μία, καὶ αὕτη ἐστὶ τὸ π ε ρ ῖ ἐ κ π ο ρ ε ὑ σ ε ω ς τ ο ῦ Ἀ γ ί ο υ Π ν ε ὑ μ α τ ο ς ζ ῆ τ η μ α. Ἐν τῷ καθορισμῷ ὅμως τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐπῆλθεν ἤδη οὐσιώδης μεταβολή, καίτοι ἡ ἐννοία τῆς μεταβολῆς ταύτης ἐπεξηγεῖται μόνον ἐκ τῆς ἥν περὶ ἑαυτῶν ἔχουσιν ἰδέας οἱ Παλαιοκαθολικοὶ αὐτοί. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δηλαδὴ δὲν ζητοῦσι τὴν συνένωσιν αὐτῶν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἐπιστρέφοντες ἀπὸ αἰρέσεως ἢ σχίσματος. Οὗτοι νομίζουν ὅτι νῦν, ὅτε ἀπέβαλον ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν πάντας τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οὐδεμίαν πλέον τηροῦσι διδασκαλίαν ψευδῆ. Διὸ καὶ ἐπιθυμοῦσιν ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία προσφέρηται πρὸς αὐτοὺς ὡς προσεφέρετο ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῶν χρόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πρὸς τὴν σύγχρονον αὐτῇ Δυτικὴν, ὅπως θεωρῆ αὐτοὺς ὡς ποτε οἱ τῆς Ἀνατολῆς χριστιανοί, οἱ μαθηταὶ τῶν Ἀθανασίων, Βασιλείων, Γρηγορίων, Χρυσοστόμων, Κυρίλλων, ἐθεώρουν τοὺς ἐν τῇ Δύσει μαθητὰς τῶν Ἰλαρίων, Ἀμβροσίων, Αὐγουστίνων, Λεόντων, ὅπως, μὴ προσέχουσα δηλ. εἰς τὰς διαφορὰς τῆς ἐν τῇ Δύσει λατρείας, διαργανώσεως καὶ προσωπικῶν θεολογικῶν γνωμῶν, ἀναγνωρίσῃ τὴν ταυτότητα τῆς φυλαττομένης ὑπ' αὐτῶν ὀρθοδόξου πίστεως πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν, ἣν διαφυλάττει ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ταυτότητος ταύτης ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἀξιώσῃ αὐτοὺς τῆς ἑαυτῆς κοινωνίας. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἡ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις αὕτη ἐνότης («in necessariis unitas») μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπάρχει ἤδη ἀφ' ἧς στιγμῆς οὗτοι ἀπέβαλον ἐκ τοῦ συμβόλου τὴν λέξιν «Filioque», ἀναγνωρίσαντες οὕτω πανηγυρικῶς, ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶναι δόγμα. Ἀπέβαλον ὅμως τὴν λέξιν ταύτην ἐκ τοῦ συμβόλου οἱ

Παλαιοκαθολικοί ὄχι διότι αὕτη ἀποτελεῖ ἀπλῶς μεταγενεστέραν Δυτικὴν προσθήκην εἰσαχθεῖσαν εἰς τὸ σύμβολον οὐχὶ κανονικῶς, οὐδὲ διότι ἐξ ἄλλου ἐπέισθησαν ὅτι διὰ τοῦ Filioque ὁμολογεῖται διδασκαλία ψευδῆς. Οὗτοι ὑποθέτουσιν ἀπλῶς, καὶ ἐν τούτῳ συνίσταται ἡ οὐσιώδης διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν Παπιστῶν, ὅτι ἡ θεωρία ἡ περιεχομένη ἐν τῇ λέξει Filioque οὐδαμῶς δύναται νὰ εἶναι δόγμα, τ.ξ. ἀλήθεια ἀναγκαία διὰ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν καὶ κατὰ συνέπειαν ὑποχρεωτικῶς ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν παραδεκτέα· δὲν δύναται δὲ νὰ εἶναι τοιαύτη διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ ἀδιαίρετος Ἐκκλησία τὴν διδασκαλίαν ταύτην οὐδέποτε ὡμολόγησε, καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὕτη δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀποστολικῆς τῆς πίστεως παρακαταθήκης. Ἐκ τούτου ὅμως διὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς δὲν ἔπεται, ὅτι ἡ δογματικὴ ἀλήθεια περιέχεται ἐν τῇ ὅλως ἀντιθέτῳ τῷ Filioque θεωρίᾳ ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ὑπ' οὐδεμίαν ἔννοιαν ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ" δὲν ἔπεται δηλ. ὅτι τὸ Filioque εἶναι ψευδὲς οὐ μόνον κατὰ τὴν λεξικὴν ἔκφρασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ ἡ ἀντίθετος αὕτη θεωρία δὲν δύναται ἐπίσης νὰ θεωρηθῆ ὡς δόγμα, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς λόγους, οὐς οὗτοι ἀντιτάσσουσι κατὰ τοῦ Filioque. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ λοιπὸν θὰ ἐπεθύμουν ἕνεκα τούτου ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μὴ κατακρίνῃ αὐτοὺς διότι ἐπόμενοι δυτικοῖς τισὶ Πατράσι καὶ διδασκάλοις ἔχονται τοῦ Filioque ὡς ἀνεπισήμου θεολογικῆς γνώμης δι' οὐδένα ἄλλως ὑποχρεωτικῆς. Οὗτοι διαβεβαιοῦσιν ὅτι ἐν τῇ ἀνεπισήμῳ ταύτῃ γνώμῃ, ὡς ὑπ' αὐτῶν αὕτη ἐννοεῖται, οὐδεμίαν ὑπάρχει δογματικὴ ἀπόχρωσις διαφωνοῦσα πρὸς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα. Οὕτω μετὰ πάσης ὀριστικότητος ἀποκρούουσιν οὗτοι τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸν Πατέρα ὡς τὸν μόνον αἴτιον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος καὶ ὅτι θεωροῦσι τὸν Υἱὸν δευτέραν ἀρχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ περὶ τοῦ Filioque παράστασις, ἣν οὗτοι δὲν ἀποφασίζουσι νὰ καταδικάσωσι, ὡς νομίζουσιν, οὐδαμῶς ἀντιφάσκει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Ἀνατολικῶν Πατέρων τῶν χρόνων τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀνατολικῶν τε καὶ δυτικῶν τυγχάνει καθ' ὅλοκληρίαν γνωστὴ εἰς τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς, καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου πιστοὶ ἔρμηνεῖς τῶν ἰδίων αὐτῶν θεολογικῶν γνωμῶν, δύναται νὰ εἶναι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Παλαιοκαθολικοί, ἡ Ἐπιτροπὴ νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν θεολογικὴν συνείδησιν ὅπως ὀρίσῃ εἴγε αἱ προσωπικαὶ αὐτῶν θεωρίαι συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ἐξῆς θέσεις·

1. Πιστεύω ὅτι ὁ Πατὴρ αἰτία ἐστὶν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ μὲν Υἱοῦ γεννητῶς, τοῦ δὲ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορευτῶς. "Ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ προβάλλει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾷται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Και οὕτω μίαν ἀρχὴν πρεσβεύω καὶ ἐν αἴτιον ἐπιγινώσκω τὸν Πατέρα Υἱοῦ καὶ Πνεύματος.

(Γάξις ἐπὶ χειροτονία ἐπισκόπου Λίβελ. β'.)

2. Ἐν ταῖς θεολογικαῖς θεωρίαις ἀποφεύγομεν παντὸς εἶδους παραστάσεις καὶ ἐκφράσεις, δι' ὧν καὶ ἐλάχιστα ἔτι θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπονοηθῶσι ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι δύο αἰτίαι ἢ δύο ἀρχαί, ἔστω καὶ μὴ ταυτοσήμως ἐκλαμβανόμεναι, ὡς λ.χ. ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι δευτέρα ἀρχὴ ἢ δευτέρα αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὅτι Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἐννοοῦνται συνηνωμένοι εἰς μίαν ἀρχὴν πρὸς προβολὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. Ἐπαφίμεμεν εἰς τὰς θεολογικὰς σκέψεις καὶ μελέτας τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀπαντώσης παρὰ τισι ἁγίοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, γνώμης περὶ ἐκλάμψεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ (τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ φανεροῦται ἢ πέφηνεν ἢ ἐκλάμπει ἢ πρόβεισιν ἢ ἐκπορευέται) καὶ τὸν καθορισμὸν ἂν ἡ ἐκλάμψις αὕτη ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀνενεκτέα εἰς τὴν χρονικὴν μόνον πέμφιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸν κόσμον πρὸς ζωογόνησιν τῶν κτισμάτων ἢ καὶ εἰς τὴν αἰδίου ζώην τῆς Θεότητος.

Οὐδέποτε ἐν προγενεστέροις χρόνοις οἱ παπισταὶ προῦπέθεσαν ὅτι μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς δύναται νὰ ὑπάρξῃ δογματικὴ διαφορὰ ἐν τῇ περὶ Εὐχαριστίας διδασκαλίᾳ. Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ὁμῶς ἐπίσκοποι ἐν τῷ βῶ σημείῳ τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» καθῆκον ἑαυτῶν θεωροῦσι νὰ δηλώσωσιν, ὅτι «μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ στερρῶς διαφυλάττουσι τὴν ὅλην ἀρχαίαν καθολικὴν περὶ τοῦ ἁγίου μυστηρίου τοῦ Θυσιαστηρίου πίστιν, πιστεύοντες ὅτι ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταλαμβάνομεν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Ἡ τελετὴ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δὲν ἀποτελεῖ παρατεινομένην ἐπανάληψιν ἢ ἀνανέωσιν τῆς ἐξιλαστηρίου Θυσίας, ἣν ἀπαξ διὰ παντὸς προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Χριστός. Ὁ χαρακτήρ αὐτῆς ὡς θυσίας συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἀδιάκοπος ἀνάμνησις τῆς θυσίας ἐκείνης καὶ τελουμένη ἐπὶ τῆς γῆς πραγματικὴ παρουσία τῆς μόνης ἐκείνης προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἐξαγορασθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀνθρωπότητος, ἣτις κατὰ τὸ Ἐβρ. Θ', 11,12 διαρκῶς τελεῖται ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, παρισταμένου νῦν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (Ἐβρ. Θ', 20). Τοιοῦτον φέρουσα χαρακτῆρα ἡ Εὐχαριστία ἀναφορικῶς πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ ἡγιασμένον δεῖπνον θυσίας, ἐν ᾧ οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνοντες τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἐμφαίνουσι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐνότητα (Α' Κορ. Ι', 17)».

Ἐκ τούτων ἔπονται τὰ ἐξῆς:

1. Ὁμολογοῦντες ὅτι ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐχαριστίᾳ οἱ πιστοὶ εἰσδέχονται αὐτὸν τὸν Χριστὸν οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι δὲν ὀρίζουσιν σαφῶς ὅτι ὁ ἄρτος καὶ

ὁ οἶνος ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ εἶναι αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ συνεπεία «μεταβολῆς», ἢ «μετουσιώσεως».

2. Ἡ ἔκφρασις τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» ὅτι ἡ Εὐχαριστία εἶναι «τελουμένη ἐπὶ τῆς γῆς πραγματικὴ παρουσία τῆς μόνης ἐκείνης προσφορᾶς, ἣτις ἀδιακόπως τελεῖται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ» κατὰ λέξιν ἐκλαμβανομένη δὲν αἶρει τὸ δυνατόν τοιαύτης ἀντιλήψεως τοῦ πράγματος, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ γίνονται σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου per impranationem (διὰ τῆς ἐν τῷ ἄρτῳ παρουσίας), συνεπεία τῆς ubiquitatis corporis et sanguinis Christi (τῆς ἀπανταχοῦ παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ) ἢ συνεπεία τοῦ ὅτι «τὸ ἀναληφθὲν σῶμα αὐτοῦ κατέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ».

3. Ἐν τῷ «Ἐγχειριδίῳ» καὶ ταῖς «Κατηχήσεσιν» ἐν τῇ περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας διδασκαλίᾳ οὐδεμία μνεία γίνεται περὶ «μεταβολῆς» ἢ «μετουσιώσεως».

4. Ἐν τῷ λειτουργικῷ αὐτῶν τὰς λέξεις «sanctum sacrificium, immaculatam hostiam» (ἁγίαν καὶ ἄμωμον θυσίαν) οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δι' ἄγνωστον λόγον ἀντικαθιστῶσι διὰ τῆς δογματικῆς ἰδέας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως, ὅστις νῦν παρίσταται ὑπὲρ ἡμῶν πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

5. Ἐξ ἄλλου ὁμως ἐν τῇ «Δηλώσει τῆς Οὐτρέχτης» οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι διακηρύττουσιν ὅτι «μετὰ πάσης ἀριβείας καὶ στερρῶς διαφυλάττουσι τὴν ὄλην ἀρχαίαν καθολικὴν περὶ τοῦ ἁγίου μυστηρίου πίστιν».

Τούτων ἕνεκα ἡ Ἐπιτροπὴ νομίζει ὅτι:

Ἐπειδὴ ἐν τῷ περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας δόγματι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν (Παπικὴν) καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ τελευταία αὕτη δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου ἐννοίας τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ τῶν Μεταρρυθμιστῶν, ἀκατάληπτον ἀποβαίνει δι' ἡμᾶς τοὺς ἰσταμένους μακρὰν τῶν σημερινῶν τάσεων τῆς ἐν τῇ δύσει ἐκκλ. ζωῆς, διατὶ οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι «θεωροῦσι καθῆκον ἑαυτῶν» νὰ ἐκφράσωσιν ἐν τῷ θῷ σημείῳ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐπὶ δογματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ οὐδεμίαν διεγείρει ἀντιλογίαν ἐκ τε ὀρθοδόξου καθολικῆς καὶ ἐκ ρωμαιοκαθολικῆς ἀπόψεως, καὶ μάλιστα νὰ ἐκφράσωσι τὴν πίστιν αὐτῶν οὐχὶ περὶ ὅλου τοῦ δόγματος τούτου (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς περὶ «μετουσιώσεως» διδασκαλίας), ἀλλὰ μόνον περὶ ἐνὸς αὐτοῦ μέρους.

Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη ἵνα οἱ Παλαιοκαθολικοὶ α) διασαφηνίσωσι, πρὸς ἀποφυγὴν τίνων δογματικῶν ἢ πρακτικῶν παραπλανήσεων τὸ ἕκτον σημεῖον τῆς «Δηλώσεως» ἐξεφράσθῃ ὡς νῦν ἔχει καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος καθιερωθείσῃ μορφῇ, καὶ β) ὀρίσωσιν ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐν τῇ περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας δογματικῇ διδασκαλίᾳ.

Διεξεληθοῦσα τὰς «Κατηχήσεις» καὶ τὸ «Ἐγχειρίδιον» ἡ Ἐπιτροπὴ παρέτηρησεν ἔλλειψίν τινα ἐν τῷ προγράμματι τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ἀποτελοῦσαν ἀντικρυς ἀνακολουθίαν πρὸς τὴν ἦν περὶ ἑαυτῶν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἔχουσιν ἰδέαν ὡς ὀρθοδόξων δυτικῶν χριστιανῶν. Οἱ παλαιοὶ τῆς δύσεως χριστιανοὶ τὴν ἑαυτῶν καθολικότητα ἐξεδήλουν ἐν τούτῳ, ὅτι τοὺς ἄρους τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀμέσως εἰσήγον εἰς τὰς ἀρμοδίας συλλογὰς ὡς κοινὸν κτῆμα ἀπάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω λ.χ. ὁ *tomus fidei* (τόμος πίστεως) τοῦ Βασιλέως Ρεκκαρέδου, ὁ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ἀναγνωσθεὶς ἐν τῇ Γ' Συνόδῳ τοῦ Τολέδου τῷ 589, περιεῖχεν οὐ μόνον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν μετ' ἀπαριθμήσεως τῶν πρώτων τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ βραχείας περιγραφῆς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ κείμενον τῶν συμβόλων τῆς Νικαίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τοῦ ἄρου τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Καὶ ἕμως τὰ διδασκτικὰ βιβλία τῶν Παλαιοκαθολικῶν οὐδὲν μὲν λέγουσι περὶ τῆς ἐργασίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ δὲ οὐσιώδη σημεῖα τῶν συνοδικῶν ἄρων περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Θεανθρώπου ἐκθέτουσιν οὐχὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης σαφηνείας. Καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ «Ἐγχειρίδιον» λέγει ἀπλῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι εἶναι «ἀληθῆς Θεὸς καὶ ἀληθῆς ἄνθρωπος», παραλεῖπον οὕτω σπουδαίας δογματικὰς λεπτομερείας, οἷαι αἱ «ἐν δύο φύσεσι», «μία ὑπόστασις», «ἐν πρόσωπον», «δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνέργειαι», «Θεοτόκος». Διὸ δὲν δύναται τις νὰ μὴ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ ἀκριβῆς θεολογικὴ γλῶσσα τῆς παλαιᾶς καθολικῆς χριστολογίας ἀπέβη ἄγνωστος διὰ τὰς νέας γενεὰς τῶν πεπαιδευμένων λαϊκῶν παλαιοκαθολικῶν, οἵτινες οὕτω δυσκόλως θὰ δύνανται νὰ διακρίνωσι τοὺς ὀρθοδόξους ἀνατολικοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ «πλήρωμα» τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τούτων ἕνεκα ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ ἀπαιτηθῇ:

α) ὅπως ὠρισμένως πᾶσαι αἱ παλαιοκαθολικαὶ κοινότητες ἀποβάλωσι τὴν λέξιν *Filioque* ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως καὶ ἐκ τῶν Κατηχήσεων, εἰάν ὑπάρχωσι κοινότητες, αἵτινες δὲν ἔπραξαν τοῦτο εἰσέτι, καὶ β) ὅπως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ λάβωσι τὰ κατάλληλα μέτρα, ἵνα αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀναγνωρίζωνται ἐν αὐτοῖς μὴ κατ' ὄνομα μόνον, καὶ ὅπως ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις τοῖς προωρισμένοις πρὸς διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς πίστεως ἐν τοῖς ἀνωτέροις σχολείοις ἡ διδασκαλία τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῆς περιόδου τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκθέτῃται μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς λεπτομερειῶν οὕτως, ὥστε καὶ διὰ τοὺς μεμρῳφωμένους ἐκ τῶν λαϊκῶν παλαιοκαθολικῶν νὰ εἶναι ἰκανῶς σαφῆς ἡ διάκρισις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῶν Ἑτεροδόξων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐξέπεσον ἀπ' αὐτῆς καὶ δὲν διατελοῦσι νῦν ἐν κοινωνίᾳ πρὸς αὐτὴν, οἷαι εἶναι ἡ Νεστοριανή, ἡ Κοπτική, ἡ Ἀβυσσινακὴ, ἡ τῶν Ἰακωβιτῶν, ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ἡ τῶν Μαρωνιτῶν.

Ἐκ τῶν κανονικῶν ζητημάτων τὸ σπουδαιότερον ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ οὐσιαστέστερον, ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ εἰς τὴν σχέσιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ἂν αὕτη δύναται νὰ παραδεχθῆ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐτρέχτης καὶ τοὺς ἔχοντας ἀπ' αὐτῆς τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπους Ράικενς καὶ Χέρτσογ εἰς κοινωνίαν, ἀναγνωρίζουσα τοὺς βαθμούς, οὓς φέρουσιν.

Ἡ προέλευσις τῆς ἱεραρχίας τῆς Οὐτρέχτης ἀναμφηρίστως εἶναι οὐχὶ κανονικὴ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐτρέχτης προαχθεῖσα κατὰ τὸ 1559 εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ πρώτου ἤδη αὐτῆς ἀρχιεπισκόπου (1580) ἀπώλεσε καὶ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ὑπαρξίν. Συνεπεία τῶν δυσκολιῶν ἃς ἐγέννων τοῖς διοριζομένοις ἀρχιεπισκόποις οἱ μεταρρυθμισταί, οἱ πάπαι ἀντικατέστησαν τοὺς ἀρχιεπισκόπους κατ' ἀρχὰς μὲν δι' ἀποστολικῶν βικαρίων, εἶτα δὲ διὰ νουντσίων, οἵτινες δὲν ἔφερον τὸν τίτλον ἀρχιεπισκόπων Οὐτρέχτης, ἀλλ' ἦσαν πάντες *episcopi in partibus* (ἐπίσκοποι τιτουλάριοι) διαμένοντες εἴτε ἐν Οὐτρέχτη, εἴτε ἐν Κολωνίᾳ, εἴτε ἐν Βρυξέλλαις. Ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν νουντσίων τούτων ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας Κοδδέ ἀνεκλήθη εἰς Ρώμην κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἰανσενισμῷ καὶ (τῷ 1704) καθηρέθη. Κατὰ τῆς καταδικῆς ὅμως ταύτης διεμαρτυρήθησαν οἱ χριστιανοὶ τῆς Οὐτρέχτης, ἡ δὲ ὀλλανδικὴ κυβέρνησις ἐξώρισε τὸν διορισθέντα διάδοχον τοῦ Κοδδέ. Οὕτως ἤρξατο τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐτρέχτης.

Μόλις κατὰ τὸ 1723 τὸ καπίτουλον τῆς Οὐτρέχτης, μὴ ἔχον τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα κατὰ τὴν γνώμην τῶν παπῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκλέξῃ τὸν Κορνίλιον Στενοβὲν ἀρχιεπίσκοπον Οὐτρέχτης καὶ τοιουτοτρόπως ἀνασυστήσῃ τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν καθέδραν τῆς Οὐτρέχτης. Ὁ Στενοβὲν ἐχειροτονήθη τῇ 4/15 Ὀκτωβρίου 1724 ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Δομενίκου Μαρίου Βαρλέ, ἐπισκόπου Βαβυλῶνος *in partibus*, ὅστις α) ἱερούργησε μόνος ἄνευ συλλειτουργῶν, β) ἐχειροτόνησεν ἐν ἐπαρχίᾳ μὴ ὑποκειμένη αὐτῷ ὡς ἐπίσκοπῳ Βαβυλῶνος, γ) κανονικῶς μάλιστα οὐδὲ ἠδύνατο νὰ προβῆ εἰς χειροτονίαν, καθ' ὅσον δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην κατὰ τὸ τότε ρωμαιοκαθολικὸν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον παπικὴν ἄδειαν (*Mandatum apostolicum*) καὶ δ) κατὰ τοὺς κανόνας καὶ δὲν ὤφειλε νὰ προβῆ εἰς χειροτονίαν, διότι ἀπὸ τῆς 4/15 ἡδὴ Μαρτίου 1720 εἶχε κηρυχθῆ ἀργὸς δι' ἄλλας τε αἰτίας καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὸ 1719 μὴ ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος (*confirmatio*) ἐπὶ 640 σχισματικῶν τῆς Οὐτρέχτης.

Ὁ αὐτὸς Βαρλέ, καὶ δὴ μόνος καὶ αἰθὺς ἄνευ συλλειτουργῶν, ἐτέλεσε τὴν χειροτονίαν καὶ τριῶν ἐτι διαδόχων τοῦ Στενοβὲν. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι οὗτοι Οὐτρέχτης ἐπιμόνως ἀπέστελλον τῷ πάπᾳ ἀγγελτήρια αὐτῶν γράμματα· ἐκεῖνος ὅμως εἰς ἀπάντησιν κατεδίκαζε τὰς χειροτονίας αὐτῶν καὶ ἤδη ἀπαντῶν εἰς τὸ δεύτερον ἐξ αὐτῶν ἐκήρυξε πάντας τοὺς οὕτως ἢ ἄλλως ἐνεχομένους εἰς τὴν χειροτονίαν ἀφωρισμένους καὶ σχισματικούς. Τοιουτοτρόπως τὴν

τρίτην καὶ τετάρτην χειροτονίαν ὁ Βαρλέ ἐτέλεσεν ἀφωρισμένος ἤδη (οὐ μόνον ἀργός) ἐπὶ ἀφωρισμένων καὶ ἐν μέσῳ ἀφωρισμένων. Καὶ οἱ μετέπειτα ἐπίσκοποι τῆς Οὐτρέχτης ἀπέστειλλον ὁμοίως ἀγγελτήρια γράμματα εἰς Ρώμην καὶ πάντοτε ἐλάμβανον ἀπάντησιν καταδικάζουσαν αὐτούς.

Ἐν τῇ ρωμαιοκαθολικῇ φιλολογίᾳ ὑπῆρξεν ἕρις ἂν ἡ ἱεραρχία τῆς Οὐτρέχτης δύναται νὰ θεωρηθῇ πραγματικῆ. Ὁ αὐθεντικώτατος κανονιστὴς Ἔσπεν ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς πραγματικότητος αὐτῆς. Οὐχ ἤττον ἐν ταῖς ἀπαντήσεσι τῶν παπῶν σχεδὸν στερεοτύπως ἐπαναλαμβάνεται ἡ φράσις *electio nulla, ordinatio illicita (et exsecrabilis)* (ἡ ἐκλογή ἄκυρος, ἡ χειροτονία ἀντικανονικὴ (καὶ κατάρατος).

Ἐκ τῆς ὅλης ἐξελίξεως τοῦ ζητήματος κατάδηλον γίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐτρέχτης πραγματικῶς ἤτο ἐστερημένη παντὸς μέσου πρὸς ἀνασύστασιν τῆς ἱεραρχίας αὐτῆς κανονικῶς (*licite, regulariter*), διότι ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς κανονικὴν ἀνασύστασιν αὐτῆς συνίστατο εἰς τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν «σχισματικῶν» τῆς Οὐτρέχτης εἰς τὸν Πάπαν. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ μόνης, ἡ ἱεραρχία τῆς Οὐτρέχτης θὰ ἠδύνατο καὶ ἀκολούθως νὰ διορθῶσιν τὸ ἀντικανονικὸν τῆς προελεύσεως αὐτῆς. Ὑποτασσόμενοι τελειῶς οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι θὰ ἐλάμβανον παρὰ τοῦ πάπα τὴν ἄφεσιν, καθ' ὅσον μόνον ἡ ἐκλογή αὐτῶν ἦν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν παπῶν, ἄκυρος καὶ μὴ ὑπάρχουσα (*nulla*), ἐνῶ ἡ χειροτονία αὐτῶν ἦν ἀπλῶς ἀντικανονικὴ (*illicita*).

Ἄλλὰ καὶ ὁ μὴ κανονικῶς χειροτονηθεὶς εἶναι ἤδη ὑπεύθυνος ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ ἀντικανονικὸν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, ἡ δὲ περὶ αὐτοῦ ἀπόφασις αὐτῆς δύναται νὰ εἶναι οὐχὶ πάντοτε ἡ αὐτῆ, ἐξαρτωμένη ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, αἵτινες καθορίζουσι τί ἐστὶ δι' αὐτὴν δυνατόν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς ἀλλοτρίους καὶ τῆς ὀφειλομένης μερίμνης περὶ τε τῶν πιστῶν αὐτῆς τέκνων καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐκπεσόντων μελῶν.

Ἐκ τῆς πράξεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὡς κοινωνία ζῶσα καὶ αὐτεξούσιος, ἀνεγνώριζεν ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τοῦ κρίνειν καὶ ἀποφασίζειν περὶ τῶν μὴ κανονικῶς γινομένων χειροτονιῶν καὶ ἐφαρμόζειν μὲν πᾶσαν τὴν «ἀκρίβειαν τῶν κανόνων» διὰ τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἀποκηρυττομένας ὡς «ἀκύρους καὶ ἀβεβαίους καὶ μηδὲν ἰσχυοῦσας», προσφέρεσθαι δὲ ἐπιεικῶς πρὸς ἄλλας αὐτῶν, κατὰ τὸ γράμμα τῶν κανόνων ὁμοίως ἀντικανονικὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὴ πραγματικὰς, δικαιοματικῶς λύουσα τὴν μὴ πραγματικότητα αὐτῶν καὶ κυροῦσα αὐτάς διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως.

Καὶ περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν λοιπὸν προκειμένου τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ ἀναγνωρίσεως τῆς ἱεραρχίας αὐτῶν ὡς κανονικῆς δύναται νὰ λυθῇ μόνον ὑπὸ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, διὸ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ, μὴ προαποφασίζουσα, ὑποβάλλει τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἱμετέρας Ἀγιότητος.

Αἱ λοιπαὶ κανονικαὶ τυπικαὶ διαφοραί, αἵτινες ἐσημειώθησαν κατὰ τὸ 1874, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι κάλυμα πρὸς παραδοχὴν τῶν Παλαιοκαθολικῶν εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων ὑπέστησαν ἤδη μεταβολὴν τινα αἱ σπουδαιότεραι, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας.

Οἱ γερμανοὶ καὶ ἐλβετοὶ Παλαιοκαθολικοὶ τελοῦσι τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ. Τὸ κείμενον αὐτῆς δὲν εἶναι κατὰ γράμμα μετὰφρασις τοῦ λατινικοῦ ρωμαϊκοῦ λειτουργικοῦ, ἐπετρέπησαν δὲ ἐν αὐτῷ διαφοραὶ τινες καὶ παραλλαγαί, ἐν αἷς τὸ κείμενον δὲν ἐλήφθη ἐξ ἀρχαίας τινὸς λειτουργίας, δυτικῆς ἢ ἀνατολικῆς, ἀλλὰ συνετάχθη ὑπ' αὐτῶν τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ καὶ τοῖς λοιποῖς δυτικοῖς λειτουργικοῖς ἐλλείπει ἡ ἐπίκλησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ εἰσήγαγον ταύτην εἰς τὸ λειτουργικὸν αὐτῶν, εἰ καὶ εὐχὴ «κατέπεμψον ἡμῖν, δεόμεθα ταπεινῶς, τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον, τὸ χορηγὸν τῆς ζωῆς καὶ πάσης ἀγιωσύνης καὶ ἀγιασθήτωσαν τὰ γήινα ταῦτα δῶρα μεταβαλλόμενα εἰς δῶρα οὐράνια, πνευματικὰ καὶ ἐξίλαστήρια, καὶ ἔστω ὁ κλάμενος οὗτος ἄρτος εἰς κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου καὶ τὸ εὐλογούμενον τοῦτο ποτήριον εἰς κοινωνίαν τοῦ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐτέθη πρὸ τῶν λόγων τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου «Λάβετε φάγετε κλπ.».

Αἱ λοιπαὶ διαφοραὶ τοῦ παλαιοκαθολικοῦ λειτουργικοῦ ἀπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ κειμένου δὲν συνετέλεσαν εἰς προσέγγισιν τῆς λειτουργίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς τὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διὸ θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν ἐὰν οὗτοι ἀποκαθίσταν τὸ ἀρχαῖον κείμενον ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, ἐνθα λόγος γίνεται περὶ τῆς Εὐχαριστίας ὡς θυσίας ἀληθινῆς καὶ ἐξίλαστηρίου, προσφερομένης διὰ τὰς ἁμαρτίας πάντων τῶν δικαίως ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἐνθα ἡ Ἁγία Παρθένος ὀνομάζεται Ἀειπάρθενος καὶ Θεοτόκος, καὶ ἐνθα γίνεται ὀνομαστὶ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων, ὀνομαζομένων εὐχετῶν ἡμῶν, μεσιτῶν καὶ προστατῶν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μεταδίδωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν εἴτε ὑπὸ τὸ ἐν εἴτε ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς προδιαθέσεως καὶ προπαρασκευῆς τῶν λαϊκῶν πρὸς μετάληψιν ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη, ἥτις μετάληψις ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ μόνη σύμφωνος πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τὴν διαρκῆ πρᾶξιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας. Φανερὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ ὀλοτελής ἄρσις τῆς ὑπὸ τὸ ἐν εἶδος μεταλήψεως διὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς ἀποτελεῖ ζήτημα μόνον χρόνου.

Περὶ δὲ τῶν ἀζύμων τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τυπικῶν διαφορῶν ἡ Ἐπιτροπὴ νομίζει ὅτι τὸ περὶ αὐτῶν ζήτημα ἐλύθη ἤδη ὑπὸ τῶν αὐθεντικῶν λόγων τῆς «Ἐπιστολῆς τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως» ὅτι «ὄσον δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἐθῶν καὶ τάξεων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς διορθώσεως τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας

και λειτουργίας, εὐχερῆς και ραδία ἐστὶ και ἡ τούτων διόρθωσις, τῆς ἐνώσεως σὺν Θεῷ γενομένης. Ἐπειδὴ και ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ιστορικῶν βιβλίων δῆλόν ἐστιν ὅτι ἔθνη μὲν και τάξεις τινὲς παρηλλαγμένα ἦσαν τε και εἰσὶν ἐν διαφόροις τόποις και Ἐκκλησίαις, ἡ ἐνότης δὲ τῆς πίστεως και ὁμοφροσύνη περὶ τὰ δόγματα σφίζεται ἡ αὐτή».

Γ'.

ΓΝΩΜΗ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΕΝ ΡΟΤΤΕΡΔΑΜΜ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

α'. Filioque.

1. Πάντα τὰ μέλη τῆς συστάσεως ἐν Ροττερδάμῃ Ἐπιτροπῆς συμφωνοῦσιν ὅτι τὸ Filioque εἰσῆχθη εἰς τὸ δυτικὸν σύμβολον οὐχὶ κανονικῶς, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἄλλου ἢ Ρωσικῆ Ἐπιτροπῆ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους σημείοις ὑπερασπίζει ἐννοίαν, ἥτις προχωρεῖ λίαν μακράν. Αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ ὡς δεῖ σαφῶς διακρίνει τὸ δόγμα ἀπὸ τῆς θεολογικῆς δοξασίας και ὑποστηρίζει θέσεις τινὰς οὐχὶ ὅλως κατὰ τὸ περιεχόμενον (sachlich) ἀκριβεῖς. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς νομίζουσιν ὅτι δογματικῶς ὑποχρεωτικὴ δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ μόνη ἡ διδασκαλία τοῦ ἀθίκτου συμβόλου τῆς Νικαίας (ἄνευ τοῦ Filioque), διὸ δὲν δύναται τις νὰ ἀπαιτῇ ὅπως και ἐν τῇ θεολογικῇ ἐρεύνη ἀποκρούηται ὁ τρόπος παραστάσεως τοῦ Υἱοῦ ὡς δευτέρου αἰτίου ἢ συναίτιου (Mitursache) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

2. Παρατηροῦσιν ὅτι αὕτη ἡ ρωσικῆ Ἐπιτροπὴ, ὡς δῆλον γίνεται, τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην ἐκπληροῦ οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν, ἀφίνουσα ἄλυτον τὸ ζήτημα, ἀν ἡ «παρὰ τισι Πατράσι τῆς Ἐκκλησίας» ἀπαντῶσα ἐκδοχὴ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν χρονικὴν πέμψιν ἢ και εἰς τὴν αἰδιον ζῶν τῆς Θεότητος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Υἱοῦ, ὡς «δευτέρας αἰτίας» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Πατέρων τούτων τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦτο ὁ μόνος ὁρθός. Πλὴν ὅμως τούτου εὐρίσκουσιν ὅτι οὐχὶ «τινὲς» μόνον «διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας» ἐδίδαξαν περὶ τῆς αἰδίου (immanent) ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἀναγνωρίζοντες οὕτω τὸν Υἱὸν ὡς δευτέραν αὐτοῦ αἰτίαν, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἦτο συνήθης διδασκαλία τῶν Πατέρων ἐν τῇ ἀνατολῇ μὲν πάντοτε, ἐν τῇ δύσει δὲ μέχρι τοῦ Αὐγουστίνου. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀνέπτυξαν ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Δίδυμος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός και ἄλλοι. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς παρατηροῦσιν ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ταράσιος τὴν διδασκαλίαν ταύτην εἰσῆγαγε μάλιστα

καὶ εἰς τὴν Ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἣν ἐπεδοκίμασεν ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἣν ὑπεστήριξε καὶ ὁ Πάπας Ἀδριανὸς ὁ Α', καὶ ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Δίδυμος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τούτῳ ἰσχυρῶς προσεγγίζουσι πρὸς τὴν μεταγενεστέραν δυτικὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ Filioque. Διδὸ νομίζουσιν ὅτι οὕτω βαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς θεολογίας τεθεμελιωμένη γνώμη καὶ νῦν πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ ὡς ἔκφρασις οὐχὶ ἀποκεκαλυμμένης βεβαίως διδασκαλίας, ἀλλ' ἀνθρωπίνης θεωρίας.

3. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὁμοφώνως παραδέχονται καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ περὶ τοῦ θείου μυστηρίου τῆς Τριάδος ἀνθρώπιναι θεωρίαι περιστρέφονται φυσικῶς περὶ τοιαύτας παραστάσεις καὶ ἐκφράσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καθ' ὅλοκληρίαν ἀκριβεῖς, καὶ δύνανται διὰ τοῦτο νὰ τελειοποιῶνται. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ταύτῃ πᾶς περιορισμὸς ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τοῦ ἀποκεκαλυμμένου δόγματος θεωρεῖται ἀδικαιολόγητος.

β'. Διδασκαλία περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

1. Ἐπειδὴ ἡ ῥωσικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ πρὸς ἀποφυγὴν τίνων παραπλανήσεων οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι ἐν τῇ δηλώσει τῆς Οὐτρέχτης τοῦ 1889 ἐξέφρασαν τὴν περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας διδασκαλίαν αὐτῶν, ἀρκεῖ εἰς ἀπάντησιν νὰ δηλώσωμεν ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατ' ἐπιθυμίαν τῶν ὀλλανδῶν ἐπισκόπων, καθ' ὅσον ἐκ τῆς σχέσεως τῶν ἐλβετῶν καὶ γερμανῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς μερίδα τινὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι οὗτοι πράγματι δὲν ἴσταντο μακρὰν τῆς καλβινικῆς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης περὶ τῆς Εὐχαριστίας διδασκαλίας. Παρελήφθη δὲ ἡ ἔκφρασις «μετουσιώσις», διότι αὕτη δὲν ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, παρεῖχε δὲ ἐξ ἄλλου εὐκόλως ἀφορμὴν εἰς (Καπερναουμιτικὰς) παρανοήσεις. Ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οὐδὲ ἐσκέφθησαν κἄν νὰ παραδεχθῶσι τὴν λουθηρανικὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς impanatio, τοῦτο ἐν τῇ δύσει ἐθεωρεῖτο εὐνόητον.

2. Εἰς ἐρώτησιν, ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ μεταξὺ τῆς παλαιοκαθολικῆς καὶ παπιστικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς Εὐχαριστίας, πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ τις ἀρνητικῶς, ἐὰν βεβαίως καὶ ἐνταῦθα διακρίνηται τὸ δογματικῶς ἀμεταβλήτως ἰστάμενον ἀπὸ τῶν σχολικῶν δοξασιῶν. Ὡς δογματικῶς ἀμεταβλήτως ἰστάμενον ἡ Ἐπιτροπὴ ἀναγνωρίζει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀγ. Γραφῆς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τὴν ἐξῆς διδασκαλίαν ἐν τῇ ἀγίᾳ Εὐχαριστίᾳ εἰσδεχόμεθα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἅπερ εἰ καὶ διὰ τὰς αἰσθήσεις φαίνονται ὡς ἄρτος καὶ οἶνος, εἰσὶν ἐν αὐτῇ vere, realiter et substantialiter (ἀληθῶς, πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς). Τοῦναντίον ἡ Ἐπιτροπὴ σχολικὴν μόνον γνώμην δύναται νὰ ὀνομάσῃ ὅσα οἱ δυτικοὶ καθολικοὶ θεολόγοι λέγουσι περὶ «μετουσιώσεως» τιθέντες ὡς βάσιν τὰς περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων ἐννοίας κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν ἐκδοχὴν. Τὸ ἀσύστατον τῶν ἐννοιῶν τούτων ἀποτελεῖ οὕτω στερρὸν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης ἐξαγόμενον, ὥστε ἐπὶ τοῦ θέματος

τούτου οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἕρις. Διδασκαλία περὶ «μετουσιώσεως» στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἀποδειχθεῖσων ψευδῶν τούτων ἐννοιῶν εἶναι ἤδη ἀναξία ὑπερασπίσεως. Εἰ καὶ ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Πίου τοῦ Ε' ρωμαϊκῆ κατήχησις (II,4) διδάσκει ὅτι μετὰ τὴν καθαγίασιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἀπομένουσι μόνον τὰ συμβεβηκότα αὐτῶν, ἐνῶ ἡ οὐσία αὐτῶν δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς οὐσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ οὕτως, ὥστε ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ νὰ ἐσθίωνται τὰ ὀστᾶ, τὰ νεῦρα καὶ πάντα τὰ ἐπὶ μέρους μέλη τοῦ σώματος, οὐδεὶς βεβαίως θὰ εὐρεθῇ μεμορφωμένος ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις «παπιστῆς» καθολικός, ὅστις θὰ τολμήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀπαρχαιωθεῖσαν ταύτην θεωρίαν. Ἐὰν ὅμως ἡ «μετουσίωσις» ἐκλαμβάνεται ὑφ' ἣν καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἔννοιαν, τότε οἱ Παλαιοκαθολικοὶ εἶναι πληρέστατα σύμφωνοι πρὸς τοὺς παπιστάς.

Αἱ ἐκφράσεις τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ λειτουργίαι, ἀναπαριστῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γνωστῶν μερῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὴν καθαγίασιν αὐτῶν εἶναι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ συνήθης ἀλλὰ διάφορος αὐτῆς καὶ μυστικῆ τροφή, χρησιμεύουσα ὡς μέσον πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐξυλαστήριον θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Πῶς ἐπιτελεῖται τὸ μυστήριον, περὶ τούτου οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, οὐδὲ ὑπάρχει παράδοσις τις ὁμοφώνως μεμαρτυρημένη ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Αἱ θεωρίαι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περὶ τούτου λίαν παραλλάσσουσι. Καὶ ὁ ρῶσος δογματιστῆς Μακάριος (III, 472) ὀρθῶς ἐκτίθησιν ὅτι αἱ ἐκφράσεις transsubstantio, μετουσίωσις, εἰσήχθησαν εἰς χρῆσιν ἐν τῇ δύσει μὲν μόλις κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον τὸ πρῶτον. Τούναντίον οἱ ἄρειοι converti, μεταβάλλεσθαι, μεταποιεῖσθαι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Πατέρων συχνάκις εἶχον τὴν ἐξῆς μόνον γενικὴν σημασίαν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὴν καθαγίασιν δὲν ἦσαν πλέον ὑπερ πρότερον, δὲν ἦσαν πλέον συνήθης (profane) τροφή, ἀλλ' ἀπέβαινον μυστικῆ κυριακῆ τροφή, χωρὶς νὰ ἐξετάζηται ὁ τύπος τῆς μεταβολῆς ταύτης. Οὐχὶ ἄνευ αἰτίας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιτροπῇ παρατηρήθη ὅτι ἐν τῇ δυσκόλῳ ταύτῃ διδασκαλίᾳ θὰ ἦτο λίαν παρακεκινδυνευμένον νὰ προσδίδῃ τις σημασίαν δόγματος εἰς σχολικὴν μεσαιωνικὴν γνώμην, ἥτις ἐκ φυσικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀσύστατος. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι οὐδεὶς ἔχει πρὸς τοῦτο δικαίωμα, τοιοῦτος τρόπος ἐνεργείας οὐχὶ ὠφέλειαν, ἀλλὰ μεγίστην βλάβην κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν πίστιν θὰ ἐπενέγκῃ. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης ἐλευθερίας, μεθ' ἧς οἱ Πατέρες, ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης τῆς στερεότητος τοῦ παραδεδομένου ἐν ταῖς λειτουργίαις δόγματος, παρεδίδοντο εἰς θεολογικὰς περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου θεωρίας, ἐγένετο ὑπόμνησις τῶν λόγων τοῦ πάπα Γελασίου τοῦ Α', ἐν οἷς οὗτος φρονεῖ ὅτι μετὰ τῶν γήινων στοιχείων συνεννοῦται ἡ Θεία οὐσία, διὸ ἡμεῖς μεταλαμβάνοντες τὴν θείαν Εὐχαριστίαν καθιστάμεθα κοινωνοὶ τῆς θείας φύ-

σεως. Οὗτος διαβλέπει ἐν αὐτῇ ἀπεικόνισιν τοῦ κυρίως μυστηρίου, τ.ἔ. τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ὡς ἡ ἀνθρωπότης καὶ ἡ θεότης ἠνώθησαν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ, οὕτως ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι φορεῖς τῆς ἐνσαρκωθείσης θείας φύσεως.

3. Πρὸς πλήρη ἀποσέβησιν πάσης ὑποψίας ἡμεῖς οὐδόλως διστάζομεν (wir stehen nicht an) νὰ δηλώσωμεν ὅτι οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὑπὸ δογματικὴν ἔποψιν κατὰ τῆς διατηρήσεως τῶν ἐλλειπουσῶν ἐν τῇ γερμανικῇ λειτουργίᾳ λέξεων *sanctum sacrificium immaculatam hostiam*, καὶ ἐν γένει καθόλου τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας προερχομένης ρωμαϊκῆς τάξεως τῆς λειτουργίας (Mess Kanons).

(Ἄριθμ. 37) 299-300.

γ'. Διδασκαλία περὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

1. Ἡ ρωσικὴ Ἐπιτροπὴ ψέγουσα τὰ εἰσαχθέντα ἐν Γερμανίᾳ διδασκτικὰ βιβλία συγγέει, ὡς φαίνεται, τὰ συμβολικὰ βιβλία πρὸς τὰ διδασκτικὰ ἐγχειρίδια (Compendien) καὶ παρέρχεται ἀπαρατήρητον ὅτι ἡ Κατήχησις τῶν ὀλλανδῶν Παλαιοκαθολικῶν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν λεπτομερέστερον πως ὁμιλεῖ περὶ τῆς χριστολογίας ἢ τὰ ψεγόμενα ἐπὶ ἐλλείψει γερμανικὰ βιβλία. Οὐχ ἤττον ὁμως καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ὀλλανδῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιτροπῇ παρατηρεῖ ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται ἀποκλειστικῶς περὶ ζητήματος καθαρῶς παιδαγωγικοῦ, περὶ οὗ δέον νὰ ἀποφαινῆται τις ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνάγκας ἐκάστης ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας. Οὗτος μάλιστα ἐπιπροστίθησι, συμφωνούντων καὶ ἡμῶν εἰς τοῦτο πληρέστατα, ὅτι διὰ τῆς ἐγχαράξεως μηχανικῶν καὶ διὰ πολλοὺς ἀκαταλήπτων τύπων οὐδὲν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ προέλθῃ καὶ ὅτι τοῦναντίον κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ὁ κύριος σκοπὸς δέον νὰ συνίσταται εἰς τὴν διὰ τοῦ πνεύματος εἰσχώρησιν εἰς τὰς διὰ τῶν καθιερωμένων τύπων ἐκφραζομένης ἐννοίας καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν πρὸς θρησκευτικὴν διάπλασιν τῆς καρδίας. Ἡμεῖς εὐκόλως ἐπίσης θὰ παρεδεχόμεθα ὅτι ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς παραδόσεως τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἡδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνωτέρων ἰδίᾳ καὶ μεμορφωμένων κοινωνικῶν τάξεων ἀπὸ τῆς ἀπιστίας καὶ τῶν αἱρέσεων.

2. Οἱ γερμανοὶ Παλαιοκαθολικοὶ οὐδόλως διστάζουσι νὰ συμπληρώσωσι τὸ «Ἐγχειρίδιον» ὑφ' ἧν ἔποψιν ἐννοεῖ ἡ ρωσικὴ Ἐπιτροπὴ, καίτοι ἐκ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως ὀρθότερον θεωροῦσι νὰ διακρίνηται σαφέστερον, ἢ ὅσον, ὡς φαίνεται, συνειθίζεται ἐν Ρωσίᾳ, τὸ ἀποκεκαλυμμένον, ὡς ἐμπεριέχεται ἐν τῇ Γραφῇ καὶ τῇ Παραδόσει, ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς ἐπεξεργασίας αὐτοῦ, ἧς τὸ περιεχόμενον ἐξ ἄλλου δέον νὰ παρέχεται πρὸς προφορικὴν διδασκαλίαν ἀναλόγως πάντοτε τῶν ἀναγκῶν τῶν μαθητῶν.

δ'. Κανονικός χαρακτήρ τῶν χειροτονιῶν τῶν παλαιοκ. ἐπισκόπων.

1. Ἡ Ἐπιτροπή τήν τε ἐξιστόρησιν καί τόν χαρακτηρισμόν τῶν χειροτονιῶν τῶν Ὀλλανδῶν παλαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς Πετροπόλεως εὐρίσκει ἱστορικῶς καί πραγματικῶς ἐν τοῖς οὐσιώδεσι σημείοις πλημμελεῖς. Ἐσφαλμένος ἰδίᾳ εἶναι ὁ ἰσχυρισμός ὅτι δῆθεν ὁ Πάπας πρὸς διοίκησιν τῆς ὀλλανδικῆς Ἐκκλησίας διώριζεν κατ' ἀρχάς ἀποστολικούς βικαρίους, εἴτα δὲ νουντσίους διαμένοντας ἐν Κολωνίᾳ καὶ Βρυξέλλαις, καὶ ὅτι δῆθεν «τελευταῖος ἐκ τῶν νουντσίαν τούτων», ὡς αὐτολεξεῖ σημειοῦται ἐν τῇ Ρωσικῇ Ἐκθέσει, «ἦν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κοδδέ», ὅστις «ἀνεκλήθη εἰς Ρώμην κατηγορούμενος ἐπὶ ἰανсениσμῷ καὶ τὸ 1704 καθηρέθη». Οἱ νούντσιοι ἐν Κολωνίᾳ καὶ Βρυξέλλαις ἐξ ἑνὸς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ βικάριοι ἐν Ὀλλανδίᾳ ἐξ ἄλλου κατεῖχον δύο διάφορα ἕλως ἀξιώματα, ὁ δὲ Κοδδέ διώκει τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Οὐτρέχτης οὐδέποτε χρηματίσας παπικὸς νούντσιος ἐν Κολωνίᾳ καὶ Βρυξέλλαις.

2. Οἱ συντάκται τῆς Ἐκθέσεως τῆς ρωσικῆς Ἐπιτροπῆς προκειμένου περὶ τῶν ὀλλανδικῶν χειροτονιῶν ἔθεσαν ὡς βάσιν τῆς γνωμοδοτήσεως αὐτῶν τὸ παπικὸν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Καὶ πράγματι τοῦ δικαίου τούτου, ὡς ὑπὸ τῶν παπῶν ἐφηρμόζετο, τιθεμένου ὡς βάσεως, δὲν δύναται τις νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι αἱ γενόμεναι ἐν Ὀλλανδίᾳ χειροτονίαι δὲν ἀνταπεκρίνοντο ἐν τῷ συνόλῳ πρὸς αὐτό, ἀφοῦ ἔλλειπεν ἀπ' αὐτῶν ἡ παπικὴ ἐπικύρωσις, καὶ δεδόσθω ὅτι καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων τὸ δίκαιον τοῦτο θὰ ἐφηρμόζετο. Ἡ τότε ὅμως κατάστασις ἀπῆρτει ἐπιτακτικῶς τὴν ἀνωμαλίαν. Καὶ εἰς τὴν ρωσικὴν Ἐπιτροπὴν δὲν ἔμεινεν ἄγνωστον ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἐν Ὀλλανδίᾳ ταραχῶν ὁ πάπας διώκει τὴν αὐτόθι Ἐκκλησίαν δι' ἀποστολικῶν βικαρίων. Καὶ ὅμως πλέον ἢ ἀμφίβολον τυγχάνει ἂν οὗτος εἶχε τιοῦτον δικαίωμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, ἂν δηλ. ἠδύνατο αὐτοβούλως νὰ ἀποστερήσῃ ὀλόκληρον χώραν τῆς κανονικῶς νομίμου αὐτῆς διοικήσεως διὰ τοῦ διορισμοῦ τῶν ὀρθοδοξούντων ἐπισκόπων αὐτοῦ. Ἡ ὀλλανδικὴ οὐχ ἤττον Ἐκκλησία ἐν ταπεινώσει ἐβάστασε τὴν ἄδικον ταύτην διαγωγὴν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτῆς καὶ αὐτὸς ὁ τότε ἀποστολικὸς Βικάριος ἀρχιεπίσκοπος Κοδδέ, ὁπότε διὰ τὰς παλαιοεκκλησιαστικὰς, ὀρθοδόξους καὶ ἀντιηουσιτικὰς τάσεις αὐτοῦ ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, εὐπειθῶς ἀνέστειλε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀρχιερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Μόλις μετὰ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη προέβησαν ἐν Ὀλλανδίᾳ εἰς ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπου ἀνευ τῆς ἀδείας τῆς Ρώμης, ὅπερ ἀποτελεῖ ἱκανὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐνήργουν οὐχὶ ἐπιπολαίως, οὐδὲ στασιαστικῶς. Οὐδὲ ὅπως διανοούμενοι νὰ ἀποτινάξωσι τὴν εἰς τὸν πάπαν προσήκουσαν ἐξ ὀλλανδικῆς ἀπόψεως ὑποταγὴν, δὲν παρέλειψαν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν ἵνα ἐξαιτῶνται, ἐπὶ μακρότερον ἴσως ἢ ὅσον ἔπρεπε χρόνον ἀλλὰ ματαίως πάντοτε, τὴν ρωμαϊκὴν

ἐγκρισιν διὰ τὰς ἐπισκοπικὰς ἐκλογάς. "Ὅπερ δὲ μάλιστα πάντων πρὸς ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ἠνάγκασε τοὺς ὀλλανδοὺς νὰ ἀρνηθῶσι τῷ πάπα μέχρις ὀρίου τινὸς τὴν ὑποταγὴν, ἣν ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰησουϊτῶν ἐμφάνισις κατὰ τὸ 1713 τῆς δογματικῆς βούλλας Unigenitus, ἐν ἣ ὀλόκληρος σειρὰ θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ κανονικῶν διδασκαλιῶν ὑποβάλλεται εἰς ἀνάθεμα. Εἵπερ ἡ ὀλλανδικὴ Ἐκκλησία ὄφειλε νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἰησουϊτικῶν ψευδοδιδασκαλιῶν, ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν δικαιοματικῶς ὑφισταμένην ὀρθόδοξον αὐτῆς ἐπισκοπικὴν διοίκησιν, εἰς ἣς τὴν λειτουργίαν ἐπὶ πολὺ παρενεβάλλοντο ἀπὸ τῆς Ρώμης προσκόμματα. "Ὅτι πρὸ τοιαύτης ἀνάγκης μικραὶ καὶ ἐπουσιώδεις παρατυπία, οἷαι αἰ ὑπὸ τῆς ἐκθέσεως ψεγόμεναι κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Στενοβέν, ἔπρεπε νὰ παροραθῶσι, τοῦτο οἴκοθεν ἐννοεῖται. Καὶ ἡ σπουδαιότερα ἔτι ἐκ τῶν παρατυπιῶν τούτων, ἡ λειτουργία δηλ. ἐνὸς μόνον ἐπισκόπου κατὰ τὴν χειροτονίαν, οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, διότι καὶ κατὰ τὴν παπικὴν ἔτι διδασκαλίαν τὸ ἐγκυρον τῆς τοιαύτης χειροτονίας, γινομένης ἐξ ἀνάγκης, ἀναγνωρίζεται, καὶ ἐν γένει ἡ τοιαύτη χειροτονία διὰ ἰδιαιτέρων νεωτέρων ἐγκυκλιῶν βουλλῶν ἐπιτρέπεται. Καὶ ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία, ἐὰν εὐρίσκετο ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἑτεροδοξίας καὶ μικρῶν κανονικῶν παρατυπιῶν, μὴ ἀπτομένων τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ εὐρίσκετο ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τῆς τηρητέας συμφώνως πρὸ τὰς θεμελιώδεις ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις ὑπ' αὐτῆς τῆς πολιτείας.

ε'. Λειτουργία.

Αἱ παρατηρήσεις τῆς Ἐκθέσεως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δὲν εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἀκριβεῖς, καθ' ὅσον τὸ ρωμαϊκὸν λειτουργικὸν εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς οὐ μόνον ἐν ὀλλανδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς Γερμανίας. Καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι δῆθεν ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει ἡ «ἐπίκλησις» εἶναι ἐπίσης ἀμφισβητήσιμος. "Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, δογματικῶς καὶ κατ' ἀρχὴν ἡμεῖς οὐδὲν ἔχομεν νὰ ἀντεῖπωμεν κατὰ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ρωσικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας.

Ἐν Βόννη τῇ 10 Αὐγούστου 1896.

Ἐξ ὀνόματος τῆς συστάσης ἐν Ροττερδάμῃ Ἐπιτροπῆς

Ὁ Πρόεδρος αὐτῆς

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΜΠΕΡ

Καθολικὸς ἐπίσκοπος τῶν Παλαιοκαθολικῶν

τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Δ'.

ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΝΩΜΗΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΡΟΤΤΕΡΔΑΜΜ

[Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.]

Α'. Περὶ τοῦ Filioque.

1. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ροττερδάμης δὲν ἐξέφρασε τὴν ἑαυτῆς γνώμην ἐπὶ οὐσιώδους σημείου τῆς περὶ Ἀγίας Τριάδος διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διὸ ἀπεκδεχόμεθα καταφατικὴν ἀπάντησιν, εἶγε οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀποδέχονται τὴν ἀκόλουθον δογματικὴν περὶ Ἀγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

«Πιστεύομεν ὅτι ὁ Πατὴρ αἰτία ἐστὶν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τοῦ μὲν Υἱοῦ γεννητῶς, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορευτῶς. Ὅτι μὲν ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ προβάλλει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω μίαν ἀρχὴν πρεσβεύομεν καὶ ἐν αἴτιον ἐπιγινώσκομεν τὸν Πατέρα Υἱοῦ καὶ Πνεύματος».

2. Μετ' ἀγάπης χαιρετίζοντες τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δῆλωσιν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ροττερδάμης, ὅτι τὸ Filioque εἰσῆχθη εἰς τὸν σύμβολον τῆς Δύσεως ἀνόμως, πρὸς ἔνωσιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων κρίνομεν ἀναγκαῖον ἕπως πᾶσαι αἱ παλαιοκαθολικαὶ κοινότητες ἀποβάλλωσιν ἐκ τοῦ συμβόλου καὶ τῶν κατηχήσεων τὴν ἀνομον ταύτην προσθήκην, ἐὰν ὑπάρχωσι κοινότητες μῆπω πράξασαι τοῦτο.

3. Συμφωνοῦντες πρὸς τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ροττερδάμης, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια προκειμένου περὶ τοῦ θείου μυστηρίου τῆς Ἀγίας Τριάδος περιστρέφεται φυσικῶς περὶ τοιαύτας παραστάσεις καὶ ἐκφράσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξ ὀλοκλήρου κατάλληλοι, διὸ καὶ ~~δύνανται νὰ τελειοποιῶνται, ἀδυνατοῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὸν καὶ τὸ~~ ἐξαγόμενον ἐκ τούτου συμπέρασμα, ὅτι πάντες οἱ περιορισμοὶ οἱ ἐξερχόμενοι τῶν ὀρίων τοῦ φιλαττομένου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δόγματος εἶναι ἄδικοι. Ἡμεῖς ὑποθέτομεν ὅτι αἱ θεολογικαὶ γνώμαι καὶ θεωρίαι, εἰς οἰονδήποτε καὶ ~~ἂν ἀναφέρονται δόγμα, ἐπιτρέπονται καὶ εἶναι ἐπιθυμηταί, ἐπὶ τοσοῦτον~~ μόνον, ἐφ' ὅσον χρησιμεύουσι πρὸς διασάφησιν αὐτοῦ καὶ κατανόησιν. ~~Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αὐταὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται.~~

4. Ἡ θεολογικὴ γνώμη περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς δευτέρας Αἰτίας ἢ ὡς συναιτίου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρέπει νὰ ἀποφεύγηται, διότι, δὲν χρησιμεύει πρὸς διασάφησιν τοῦ περὶ Ἀγίας Τριάδος δόγματος, ἀλλὰ τοῦναντίον διασαλεύει τὴν περὶ μιᾶς ἀρχῆς ἢ μιᾶς αἰτίας ἐν τῇ Τριάδι διδασκαλίαν ἀπονέ-

μουσα, εἰ καὶ περιορισμένως πως, τῷ Υἱῷ τὸ προσωπικὸν ἰδίωμα τοῦ Πατρὸς, τὸ εἶναι δηλ. αὐτὸν τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, καὶ συγγέουσα οὕτω μέχρι τινὸς βαθμοῦ τὴν πατρότητα μετὰ τῆς υἰότητας. Προτείνοντες τὴν ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης παραστάσεως καὶ ἐκφράσεως ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἀποδεκτὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ ἐν Βόννῃ συνεδρίου τοῦ ἔτους 1875 τετάρτην θέσιν, ἣτις λέγει· «Ἀποβάλλομεν πᾶσαν παράστασιν καὶ πάντα τρόπον ἐκφράσεως, ἐν ᾧ ἡδύνατο νὰ περιέχεται ἡ παραδοχὴ δύο ἀρχῶν ἢ αἰτιῶν ἐν τῇ Τριάδι».

5. Μετὰ τοῦ περιορισμοῦ ἀκριβῶς τούτου μόνον ἐπαφίεμεν εἰς τὴν θεολογικὴν ἐξέτασιν τὴν ἄδειαν τοῦ ἀναφέρειν τὰς παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις ἀπαντώσας γνώμας περὶ ἐκλάμψεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν τῆς θεότητος μὴ συνταυτιζομένων τῶν ἐνοπιῶν ἐκλαμψις, φανέρωσις κλπ. μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς λήψεως τῆς ὑπάρξεως— ἣτις παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις τίθεται ἐν ἐξαρτήσει οὐχὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς — ἀλλ' ἀκολουθουμένης ἀπλῶς τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀποκαλύψεως περὶ τοῦ αἰωνίου τῆς Τριαδικῆς ζωῆς καὶ περὶ τῆς αἰδίου προαποφάσεως τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίας τῆ συμμετοχῆ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Παναγίας Τριάδος.

Β'. Περὶ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας.

Προτείνομεν πρὸς ἀποδοχὴν τὴν ἐξῆς διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας:

1. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐχαριστίᾳ μεταβάλλονται κατ' ἀνέφικτον δι' ἡμᾶς τρόπον εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου, ἀληθῶς, πραγματικῶς καὶ κατ' οὐσίαν (vere, realiter et substantialiter).

2. Διὸ πιστεύομεν ὅτι οἱ μεταλαμβάνοντες εἰσδέχονται ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τὸ ἀληθές Σῶμα καὶ τὸ ἀληθές Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δὴ κατὰ τρόπον πραγματικὸν καὶ σωματικῶς, οὕτως ὥστε τὸ Πανάγιον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου εἰσέρχεται εἰς τὰ στόματα καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν μεταλαμβάνόντων, τῶν τε εὐσεβῶν καὶ τῶν ἀσεβῶν, τοῖς μὲν πρώτοις εἰς σωτηρίαν, τοῖς δὲ τελευταίοις εἰς κατάκρισιν.

3. Εἰ καὶ ταυτοχρόνως ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πολλαὶ τελοῦνται λειτουργίαι, οὐχὶ ὅμως πολλὰ Σώματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐν Σῶμα αὐτοῦ καὶ ἐν Αἷμα ὑπάρχει ἐν πάσαις ταῖς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαις τῶν πιστῶν. Τοῦτο δὲ γίνεται οὐχὶ διότι τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατέρχεται ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια, ἀλλὰ διότι ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως ὁ μεμερισμένως ἐν ἀπάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις προτιθέμενος καὶ διὰ τῆς καθαγιάσεως μεταβαλλόμενος καὶ μετουσιούμενος γίνεται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς (Τὰ Γράμματα τῶν Πατριαρχῶν, ἄρθρ. 17).

4. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ ἁγία Εὐχαριστία εἶναι θυσία ἀληθινὴ ἐξίλα-

στική, προσφερομένη διὰ τὰς ἁμαρτίας πάντων τῶν ἐν πίστει ζώντων καὶ θεθνεώτων.

Γ'. Διδασκαλία περὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡμεῖς οὐδὲν συγγέομεν τὰ συμβολικὰ βιβλία πρὸς τὰ διδασκτικὰ ἐγχειρίδια, οὐχ ἤττον ὅμως ἐπιμόνως ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα ἐν τοῖς διδασκτικοῖς ἐγχειρίδιοις τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐκτίθῃται ἄνευ παραλείψεων ἢ δογματικῆ διδασκαλία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρὸς σαφῆ διαπίστωσιν τοῦ ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀποδεκτός, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διδασκαλία αὐτῶν.

Δ'. Περὶ τῶν χειροτονιῶν τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων τῆς Ὀλλανδίας.

Ἐννοοῦμεν πληρέστατα ὄλην τὴν δυσκολίαν, ἐν ἧ ὡς ἐκ τῆς φορᾶς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εὐρέθη ἡ ὀλλανδικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ' ἐκ/ρίδος, ἀναγκασθεῖσα πρὸς ἀνασύστασιν τῆς ἰδίας ἱεραρχίας νὰ καταφύγῃ εἰς κανονικὰς παρατυπίας. Ἄλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἱεραρχία τῆς Οὐτρέχτης ἔσχε τὴν ἐαυτῆς ἀρχὴν παρ' ἐπισκόπου ἀργοῦ, εἶτα δὲ καὶ καθηρημένου, καὶ ὀδηγούμενοι ἐκ τῶν κανόνων τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἐξακολουθοῦμεν ἰσχυρίζόμενοι ὅτι ἡ ἱεραρχία αὕτη κανονικῶς εἶναι παράτυπος, παράτυπος δὲ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προελθοῦσα παλαιοκαθολικὴ ἱεραρχία, τὸ ζήτημα δὲ τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς ὡς νομίμου δύναται νὰ ληφθῇ μόνον διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότεν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀποταθῶσι πρὸς αὐτὴν ὑποβάλλοντες ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ δηλοῦντες τὸν εἰλικρινῆ πόθον αὐτῶν ὅπως γίνωσιν δεκτοὶ εἰς ἔνωσιν καὶ κοινωνίαν μετ' αὐτῆς.

Ε'. Λειτουργία.

Τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ροττερδάμης δηλωσάσης ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δογματικῶς καὶ κατ' ἀρχὴν οὐδὲν ἔχωσι νὰ ἀντείπωσι κατὰ τῆς ἐπιθυμίας τῆς Ρωσικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἡμῶν ἢ νὰ εὐχρηθῶμεν ὅπως ἡ δήλωσις αὕτη πραγματοποιηθῇ ὡς οἶόν τε τάχιον

Τὸ πρωτότυπον ὑπέγραψεν

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ἀρχιεπίσκοπος Φιλανδίας

Ε'.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΡΟΤΤΕΡΔΑΜ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟ-
ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΓΝΩΜΗΝ ΤΗΣ ΕΝ
ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (11/23 Αὐγούστου 1897)

«Οἱ ἀνατολικοὶ καὶ οἱ παλαιοκαθολικοὶ θεολόγοι οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὰς συνεδρίας τῆς ἐν Βόννη κατὰ τὸ 1874 καὶ 1875 συγκροτηθείσης συνόδου

ἀπεδέξαντο ἀπὸ κοινοῦ, ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν τῇ πίστει τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀπόφρασις αὕτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπανελήφθη εἰς ὅλας τὰς διεθνεῖς συνόδους τῶν Παλαιοκαθολικῶν συνομολογούντων καὶ τῶν ἀνατολικῶν θεολόγων τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὰς συνεδρίας ταύτας.

Ἐν καὶ μόνον λοιπὸν δύναται ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς παλαιοκαθολικοὺς καὶ ἀνατολικοὺς θεολόγους· τὸ νὰ ἐξακριβώσῃ ποία ἦτο ἡ πίστις τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη χωρίζουσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο Ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴ θέλωσι νὰ ἐκθέτωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν θεωρίας.

1. Τὸ Filioque.

1. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπίστευεν εἰς τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπίστευεν ὅτι τὰ τρία θεῖα πρόσωπα εἶναι αἰώνια καὶ ἴσα πρὸς ἄλληλα. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ Πατὴρ ἐγέννησε τὸν Υἱόν· ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς· ὅτι ὁ Υἱὸς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου· ὅτι ὁ Πατὴρ πέμπει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς ἐπίσης πέμπει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Τὰ δόγματα ταῦτα πιστεύουσι σταθερῶς καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὅπως καὶ οἱ Ἀνατολικοί.

2. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὸ ζήτημα· πῶς ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ τοιοῦτον δὲν διασαφηνίζεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐρμηνεύσωσι τοῦτο, ἀλλ' εἶναι γεγονός ὅτι διαφόρους ἐρμηνείας ἔδωκαν περὶ αὐτοῦ.

Ἐπομένως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐχόμενοι στερρῶς τοῦ κανόνος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καθ' ὃν δόγμα εἶναι μόνον ὅπερ πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη, τὰς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διαφόρους τῶν Πατέρων ἐρμηνείας δὲν θεωροῦσιν ὡς ἀνηκούσας εἰς τὰ δόγματα. Εἶναι ἐρμηνεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἄλλως δὲν προσβάλλουσι, δὲν ζημιοῦσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι ἐλεύθεραι θεολογικαὶ δοξασαίαι.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ πιστεύουσιν, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐδίδαξαν οἱ Πατέρες, καὶ σήμερον ἀκόμη ἠμπορεῖ νὰ διδαχθῇ. Ἀποδεχόμενοι δὲ μᾶλλον τούτων τῶν Πατέρων τὴν ἐρμηνείαν ἢ ἐκείνων δὲν ἐννοοῦσι διὰ τούτου νὰ ἐπιβάλωσι τὴν ὑπὸ τούτων διδομένην ἐρμηνείαν ὡς δόγμα, οὔτε τοὺς μὴ ἀποδεχομένους αὐτὴν νὰ καταδικάσωσιν ὡς αἰρετικούς.

3. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ λοιπὸν πιστεύουσιν, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ἠμπορεῖ τις νὰ διδάσκη·

Μετὰ τοῦ Τερτυλλιανοῦ· Omne quod prodit ex aliquo, secundum

sit ejus necesse est de quod prodit, non ideo tamen est separatum. Secundus autem ubi est, duo sunt. Et tertius ubi est, tres sunt. Tertius enim est Spiritus a Deo et Filio, sicut tertius a radice fructus ex frutice...».

Μετὰ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου· «παρὰ τῷ Θεῷ Πατρὶ ὄντα τὸν Υἱὸν τὴν πηγὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Μετὰ τοῦ ἱεροῦ Ἀύγουστίνου· «Deum conspicimus tanquam dicentem, et Verbum ejus, id est Patrem et Filium, atque inde procedentem caritatem utrique communem... Filius de Patre natus est· et Spiritus sanctus de Patre principaliter, et ipso sine ullo temporis intervallo dante, communiter de utroque procedit».

Μετὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ· «.. ἢ πῶς ἐκ Θεοῦ Θεὸς γεγέννηται, ἢ ἐκπορεύεται, ἢ πῶς ἑαυτὸν κενώσας ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονεν... καὶ ἀγνοοῦμεν καὶ λέγειν οὐ δυνάμεθα. Οὔτε γὰρ ἐνέλειπέ ποτε τῷ Πατρὶ λόγος, οὔτε τῷ λόγῳ πνεῦμα... Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ Πατρὸς λέγομεν καὶ Πνεῦμα Πατρὸς ὀνομάζομεν. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ Υἱοῦ ὀνομάζομεν. Εἴ τις γὰρ πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ».

Καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Φωτίου ζητοῦντος νὰ καταστήσῃ σαφεστέραν τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τὸ στόμα (ὁ Πατὴρ), πρὸς τὴν φωνὴν (ὁ Υἱὸς) καὶ πρὸς τὸν λόγον (τὸ Πνεῦμα τὸ Ἁγιον). «Ὁ μὲν τῷ ἄκρῳ τῆς γλώττης, τὸ δὲ τῇ γλωττίδι μᾶλλον ἀποτίκτεται· καί, τὸ μείζον καὶ θαυμασιώτερον, ὡς οὐδ' ἂν προέλθοι λόγος ἄνευ φωνῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαμορφώσει ὑπερείδει τε καὶ ὑπερανέχει τὴν τοῦ λόγου μορφὴν ἢ φωνὴ συνυφεστῶσά τε καὶ συμπροάγουσα· ἀλλὰ γὰρ μήτε λόγος ἢ φωνή».

Κ.λ.π. Κ.λ.π. 1.

4. Ἐν γένει δὲ ἀνακεφαλαιοῦντες πάσας τὰς ἀπὸ τῆς ἐν Βόννῃ κατὰ τὸ 1874 καὶ 1875 συνόδου δηλώσεις λέγομεν·

α) Ὅτι τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (Filioque) δὲν θεωροῦμεν δόγμα.

β) Ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀποδέχονται τὸ Filioque, ἀποδέχονται αὐτὸ μόνον ὡς ἐλευθέραν γνώμην, ἐπομένως εἰς οὐδένα ἐπιβάλλουσιν αὐτό.

γ) Ὅτι οἱ ἀποδεχόμενοι αὐτὸ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον δικαιοῦνται πρὸς τοῦτο, καθόσον ἐδίδαξαν αὐτὸ οἱ Πατέρες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ καθόσον ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις ἦσαν ἡνωμένοι.

δ) Ὅτι πρὸς τούτοις, ὅπως ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ καὶ ὅπως τις τῶν ρώσων

1. Παρατίθενται προσέτι τρία, τὰ γνωστὰ χωρία ἐκ τῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

θεολόγων ἐν τῇ *Revue internationale de Theologie* (Ὀκτώβριος 1898) ἀπέδειξε, τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως δὲν ἐχώρισε τὸ Filioque, ἀλλ' ὁ πάπας. Κατὰ ταῦτα τὸ Filioque δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι «*impedimentum dirimens*» πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησίας.

Ταύτην τὴν γνώμην ἡμεῖς ἔχομεν.

2. Ἡ Εὐχαριστία.

1. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπίστευεν, ὅτι μετὰ τὸν καθαγιασμὸν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ συνήθης ἄρτος καὶ ὁ συνήθης οἶνος, ἀλλ' ὅτι ὁ τρώγων τὸν ἡγιασμένον ἄρτον καὶ πίνων τὸν ἡγιασμένον οἶνον κοινωνεῖ ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς θυσίας αὐτοῦ. Ἐπομένως ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ ἡγιασμένῳ ἄρτῳ καὶ οἴνῳ εἶναι παρὼν ἀληθῶς, πραγματικῶς, οὐσιωδῶς, πνευματικῶς, μυστικῶς, μυστηριωδῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ ὕλικῶς ἢ σαρκικῶς.

Τὸ δόγμα τοῦτο πιστεύουσι σταθερῶς καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὅπως καὶ οἱ Ἀνατολικοί.

2. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδιαίτερος τὸ ζήτημα· πῶς εἶναι παρὼν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ ἡγιασμένῳ ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ἀληθῶς, πραγματικῶς, οὐσιωδῶς, πνευματικῶς, μυστικῶς, μυστηριωδῶς; πῶς ὁ ἡγιασμένος ἄρτος καὶ ὁ ἡγιασμένος οἶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ συνήθης ἄρτος καὶ ὁ συνήθης οἶνος; πῶς ὁ ἐσθίων τὸν ἡγιασμένον ἄρτον καὶ πίνων τὸ ἡγιασμένον ποτήριον μετέχει τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν παθῶν καὶ τῆς θυσίας αὐτοῦ; τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν διασαφηνίζονται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ Πατέρες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐξηγήσωσι ταῦτα, ἀλλ' εἶναι γεγονός, ὅτι πολὺ διαφόρους ἐρμηνείας ἔδωκαν περὶ αὐτῶν.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐπὶ τῶν διαφορῶν τούτων Ἐρμηνειῶν παρατηροῦσι τὰ αὐτὰ ὅσα καὶ ἐπὶ τῶν διαφορῶν ἐρμηνειῶν τῶν Πατέρων περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος. Καὶ λοιπὸν χωρὶς νὰ θεωρῶσιν ὠρισμένην τινὰ τῶν διαφορῶν τούτων ἐρμηνειῶν ὡς δόγμα καὶ χωρὶς νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτὴν ὡς τοιοῦτο νομίζουσιν, ὅτι δικαιοῦνται νὰ μεταχειρίζωνται τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅποιαν καὶ ὁ Ἀθανάσιος, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀμβρόσιος, Αὐγουστίνος, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς κλπ. κλπ. Δὲν παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ χωρία τῶν Πατέρων τούτων, διότι ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ *Revue internationale de Theologie* ἀριθμ. 12, 1895, σελ. 753-766. Ἀριθμ. 13, 1896, σελ. 130-150.

3. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων εἶναι φανερόν, ὅτι συμφωνία ἐν τῇ πίστει καὶ τοῖς δόγμασι μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ὅσον ὀλίγον ἢ λέξις Filioque τόσον

ὀλίγον καὶ ἡ λέξις transsubstantiation (μετουσίωσις) δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς «impedimentum dirimens» διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἄφ' ἐνὸς μὲν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἦσαν ἠνωμέναι πρὶν ἢ ἡ λέξις «transsubstantiation» ἐμφανισθῆ, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ λέξις δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας· τούναντιον μάλιστα καὶ εἰς τὸν τύπον αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἡ Ἁγία Σύνοδος τῆς Ρωσσίας ἐσχάτως ὥρισε πρὸς ἀποδοχὴν τῶν Προτεσταντῶν ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ, μόνον ἡ λέξις «μεταβολή» εἶναι ἐν χρήσει, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ λέξις «μετουσίωσις». Εἶναι λοιπὸν φανερόν, ὅτι οὐδεὶς ὅστις δῆποτε καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν λέξιν «μετουσίωσις» ὡς ὄνομα πίστεως.

3. Αἱ χειροτονίαι τῶν Παλαιοκαθολικῶν τῆς Ὀλλανδίας.

1. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ὀλλανδίας δὲν κατέστησεν ἐαυτὴν ἔνοχον ἀπέναντι τοῦ παπισμοῦ. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ Ρώμη ἤρξατο τοῦ πολέμου καὶ τοῦ καταδιωγμοῦ ὑπερβᾶσα τὰ ὅρια τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς. Καὶ λοιπὸν ἡ ἐν Ὀλλανδίᾳ Ἐκκλησία εἶχεν ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πίστιν αὐτῆς καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἐθνικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ παπισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐτρέχτης ὑπερήσπισε τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ ἔδωκε περὶ τούτου λόγον τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τοῖς συγγράμμασι, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ὁποῖα ἐν ἐκτάσει καὶ κατὰ βάθος πραγματεύονται πάντα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ προβάλλῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ταύτην δὲ τὴν διαγωγὴν αὐτῆς, ἐπεδοκίμασαν ὅλα τὰ σωματεῖα καὶ ὅλοι οἱ ἔξοχοι ἄνδρες οἱ καταπολεμήσαντες τὰς καταχρήσεις καὶ τὸν δεσποτισμὸν τῆς Ρώμης κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα. Συνιστῶμεν εἰς τοὺς Ρώσους ἰδιαιτέρως τὰ ἐπόμενα βιβλία, ἐν τοῖς ὁποῖοις ἐξετάζονται κατὰ βάθος πάντα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς δυσκολίας·

1) Histoire abrégée de l'eglise Métropolitaine d'Utrecht, par M. G. Dupec de Bellegarde, ancien comte de Lyon, 3. Utrecht, J. A. van Woestenberg, 1892.

2) Recueil de divers témoignages de plusieurs cardinaux, archevêques, évêques, universités, facultés de théologie ou de droit, docteurs... Magistrats, juriconsultes et autres personnes célèbres, en faveur de la catholicité et de la légitimité des droits du clergé et de chapitres, archevêques, et évêques de l' Eglise catholique des provinces-Unies, contre le schisme introduit dans cette Eglise depuis le commencement de ce siècle par les manœuvres des jésuites et de leurs adhérents. A Utrecht, chez, G. van der Weijde libraire; 1763.

3) Apologie (Aov + Bov) de Mgr. l' Evêque de Babilone (Mgr. Dominicus Maria Varlet) contenant etc. .... A Amsterdam, chez Nicolas Potrieter, libraire, 1724, 1727.

2. Τὸ νὰ παρευρίσκωνται ὑποχρεωτικῶς τρεῖς ἐπίσκοποι εἰς πᾶσαν χειροτονίαν ἐπισκόπου οὐδέποτε ἐθεωρήθη ἄλλως ἢ ὡς ἄπλοῦς πειθαρχικός κανὼν, ὡς μέσον πολὺ καλὸν καὶ προφυλακτικὸν εἰς ὁμαλὰς ἐποχάς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖον εἰς ἀσυνήθεις περιστάσεις καὶ ἐν ἀνάγκῃ, ὡς συνέβη τοῦτο, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἑλβετίας.

3. Κατὰ συνέπειαν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ θεωροῦσι τὰς χειροτονίας αὐτῶν ἐγκύρους καὶ τοσοῦτον κανονικάς, ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τοιαῦται. Ἐπιδείξαντες δὲ διαγωγὴν ὅποια ἢ ἀνάγκη τῶν περιστάσεων καὶ ὁ ὑπερασπισμὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς νομίζουσιν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν προσέβαλον τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὅπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκειται αὕτη, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔμειναν πιστοὶ εἰς αὐτὴν καὶ ὑπερήσπισαν τὰ δικαιώματα αὐτῆς. Ἐπομένως δὲν ἔχουσί τι, διὰ τὸ ὅποιον νὰ μετανοήσωσιν ἀπέναντι Ἐκκλησίας τινός, οὐδὲ τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ συγκατάθεσιν Ἐκκλησίας τινός νὰ ζητήσωσι καὶ λάβωσι. Πεποιθότες δ' ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν αὐτονομίας θέλουσιν ἐξακολουθήσῃ ὅπως καὶ ἐν τῷ παρελθόντι ἐκπληροῦντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς ἀπέναντι τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἢ πίστις, ἢ φυλακὴ τῆς θείας παρακαταθήκης καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

4. Οἱ ρῶσσοι θεολόγοι ἀρνούμενοι μετὰ λόγου νὰ ἀποδώσωσι καθολικὸν κῦρος εἰς τὰ ἀναθέματα, τὰ ὅποια ἡ Ρώμη ἐπανειλημμένως ἐξεσφενδόνισε κατὰ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίας δικαίως θεωροῦντες τὰς αἰτιάσεις τοῦ σχίσματος καὶ τῆς αἵρέσεως, τὰς ὁποίας ἡ Ρώμη ἐξετόξευσε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ὀφείλουσι λογικῶς καὶ τὰ κατὰ τῶν παλαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων ἀναθέματα τῆς Ρώμης νὰ θεωρῶσιν ὡς ἄκυρα καὶ μηδενὸς λόγου ἀξία. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἀφορισμὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· δὲν μᾶς βλάπτει περισσότερον παρ' ὅσον ἔβλαψε τοὺς ἀνατολικούς καὶ δὲν κατεστήσαμεν ἑαυτοὺς ἀξίους τούτου περισσότερον παρ' ὅσον οἱ ἀνατολικοὶ. Καρὰ συνέπειαν τόσον ὀλίγον θέλομεν προσπαθήσῃ νὰ θεραπεύσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον τραυμάτων, ὅσον καὶ οἱ ἀνατολικοὶ ἐθεράπευσαν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἰδίων. Καὶ πρὸ τῶν ἀφορισμῶν καὶ ἀναθεμάτων τούτων ὡς καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία τῶν Παλαιοκαθολικῶν μένει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως μεθ' ὅλων τῶν δικαίων μιᾶς αὐτονομίᾳ κατὰ τὸν τρόπον Ἐκκλησίας. Κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἐπιθυμεῖ τὴν ἔνωσιν.